

Komunikace

Mgr. Lenka Miovská
Centrum adiktologie
Psychiatrické kliniky
1. LF UK a VFN v Praze

Vymezení pojmu

- Vzájemné dorozumívání
- Základní společenský proces – propojuje zároveň lidskou psychiku a společnost a naopak
- Sdělování významů mezi lidmi, tj. předávání a přijímání všeho, o čem lidé mezi sebou komunikují
- Jde o proces, jehož předpokladem je motivace ke kontaktu, znalost českých výrazů a jejich sdílení a výsledkem je sdílení významu ⇒ komunikace je sdílení významů
- Obecným předpokladem je existence komunikačního vztahu mezi účastníky komunikace

Komunikační proces

- Komunikace původce vzhledem k příjemci sdělení má 5 komponent:
 - Záměr, intence původce sdělení
 - Smysl sdělení pro původce, vztah záměru k širší motivaci
 - Věcný obsah sdělení, tj. o čem se hovoří
 - Smysl sdělení pro příjemce
 - Efekt sdělení na příjemce
- Vedle obsahové složky lze odlišit vázanost na individuální psychiku a osobnost účastníků, to se projevuje hl. v osobnostním smyslu sdělení pro účastníky, který vyjadřuje širší motivační pozadí a souvisí s intencí u původce a efektem na příjemce
- Vázanost na společenský kontext

Druhy komunikace

- Verbální a neverbální
 - Užívání verbálních prostředků, slovních výrazů mluvených či psaných a dalších znakových soustav a používání mimoslovních prostředků jako pohledy, gesta, doteky, pohyby, výrazy tváře, neverbální aspekty řeči apod.
- Záměrná a nezáměrná
 - Dvě krajní polohy celého spektra možností
 - Záměr, intencionalita lze dále diferencovat: 1) záměr, který nemusí být nutně vědomý, vyjádřit vlastní myšlenky a stavy mysli, 2) záměr osoby komunikovat s druhou osobou, 3) záměr osoby poukazovat na zvláštní věci nebo události
 - Intencionalita v sobě zahrnuje vztah původce sdělení k sobě, vztah k příjemci sdělení a vztah k obsahu sdělení

Komunikace a společná činnost

- komunikace při společné činnosti může mít buď:
 - doprovodnou (vzájemné dorozumívání při práci)
 - modifikující vliv společenského pracovního procesu na komunikační cíle, druhy komunikačních systémů, změny řečové činnosti atd., tlak požadavků činnosti doprovodnou komunikaci modifikuje
 - nebo rozvinutou podobu – nabývá sama charakteru společné činnosti, zpravidla probíhá při společném řešení problému, je charakterizovaná tematickou zacíleností ⇒ brainstorming – sdělení vlastní ideje druhému stimuluje imaginaci vlastní i druhých

Komunikace a společenské vztahy

- Komunikace probíhá vždy v určitých společenských vztazích
- Společenské vztahy nezůstávají vůči komunikaci vnější, ale projevují se uvnitř samotné komunikace
- Komunikace vstupuje do různých vztahů, a to interpersonálních, skupinových i celospolečenských – viz další přednášky

Neverbální komunikace I. Její specifičnost

- Používá neverbálních prostředků: tělesný kontakt, blízkost, orientace (úhel, v němž lidé stojí, sedí vzhledem k sobě navzájem), vzezření, pozice těla, kývnutí hlavy, výraz tváře, gesta, pohledy, neverbální aspekty řeči
- Jako komunikační prostředek je využívána funkce přirozených orgánů nebo organismu jako celku
- Sdělován je nejčastěji výraz vlastního emocionálního stavu
- Efekt na příjemce může být různý, obvykle také emocionálně prožíván
- Často plní funkci ve vazbě na komunikaci verbální, může ji nahradit, zvýraznit, odporovat jí, měnit její význam,
- Tok řeči může být neverbálním chováním segmentován a rytmizován
- Celkové chování partnerů k sobě navzájem může být neverbální složkou regulováno, zesilováno nebo zeslabováno

Neverbální komunikace II. Základní druhy

- Rozlišování podle prostředků, jimiž aktér své sdělení vyjadřuje – gesta, pohyby, prostorové umístění, doteky, výrazy tváře, pohledy očí, parajazykové jevy
- Rozlišování podle druhu komunikačního spojení, kanálu, kterým neverbální sdělení probíhá – druh smyslového orgánu, jímž příjemce neverbální sdělení původce dekóduje, tj. taktilní, akustické, čichové či chuťové povahy

Neverbální komunikace III. Základní druhy

- **Gesta** - Výrazný pohyb nejčastěji rukou, nohou, hlavy i celého těla
- **Pohyby** – gesta jsou součástí celkové pohybové aktivity člověka, oblast tělesných pohybů, které mají výrazovou a komunikativní funkci, je mnohem širší (kinezika), někdy se vyčleňuje posturologie jako oblast neverbální funkce držení těla (posture)
- **Prostorové umístění** – umístění účastníků v prostoru a orientace v něm, tj. proxemika = sledování vzdálenosti od druhých lidí, uskutečňuje se hlavně opticky, ale také akusticky, čichově, taktilně, vliv mají rozdíly v pohlaví, osobnostní rozdíly, etické a kulturní

Neverbální komunikace IV. Základní druhy

- **Doteky** – výrazem vřelosti, ujišťování, lásky, přátelský význam i nepřátelský (agrese)
- **Výrazy tváře** – tvář - prvotní sídlo afektu, komunikuje informaci o typu afektu
- **Pohledy očí** – téměř v každé sociální situaci, prostřednictvím zraku jsou dekodovány mnohá neverbální sdělení, pohledy se snáze ovládají jako vysílače, ve zrakovém kontaktu se nejrychleji uzavírá komunikační kruh, pohled je nejpočetnější forma neverbální odpovědi
- **Parajazykové projevy** – soubor hlasových projevů, které jsou na pomezí mezi neverbálními mimohlasovými prostředky a mluvenou řečí, zabývá se paralingvistika, př. Sténání, vzdychání, smích, pláč, pauzy v řeči, důraz, výška objem řeči, rytmus, hlasitost, protahování, zkracování slov

Verbální komunikace

- Komunikace zprostředkovaná jazykovým znakem a významem na něj vázaným
- Souvislost s :
 - Sémiotika – obecná teorie znaků
 - Lingvistika – obecná teorie jazyka
- Klasické pojetí znaku zpracoval S. Peirce
 - Znak je dán vztahem 3 prvků: 1) vehikulum, nosič znaku, 2) objekt, který je nosičem zastupován, 3) interpretant, výsledek interpretace
- Význam znaku je závislý na podmínkách, za kterých se znak zavádí, např. termíny město a vesnice se liší významově u různých jedinců podle toho, jak se lišilo jejich chování k těmto místům – nejedná se tedy o denotativní význam, ale o význam konotativní (emocionální)

Souhrn

- Komunikace jako proces je sdělování významů mezi lidmi
- Obecným předpokladem komunikace je existence komunikačního vztahu mezi účastníky komunikace
- V jednotlivém komunikativním aktu lze rozlišit záměr, intenci původce, smysl sdělení pro původce, věcný obsah sdělení, smysl sdělení pro příjemce, efekt na příjemce
- Komunikace souvisí se společnou činností – kooperací, vzájemným působením – interakcí mezi lidmi a se společenskými vztahy, sama má proto činnostní, interakční a vztahové rysy
- Komunikace se dělí podle charakteru užívaných prostředků na verbální a neverbální a podle míry uvědomělosti a neuvědomělosti na záměrnou a nezáměrnou
- Neverbální komunikace využívá jako komunikačních prostředků funkce různých přirozených orgánů a organismu jako celku
- Verbální komunikace je zprostředkována jazykovým znakem a významem na něj vázaným, lze rozlišit denotační a konotační význam, probíhá min. po dvou významových liniích – tematické (to, o čem se mluví), interpretační – (jaký význam a smysl tématu komunikující lidé přisuzují)

Děkuji za pozornost ☺

Kontakt:
Mgr. Lenka Miovská
Centrum adiktologie
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2
miovska@adiktologie.cz